

Видання присвячене
115-й річниці Одеської національної академії харчових технологій
та 5-й річниці Навчально-наукового інституту прикладної економіки
та менеджменту імені Г. Е. Вейнштейна

АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеська національна академія харчових технологій
НАУКОВА ШКОЛА
«Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної
безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності»

АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ МІНЛИВОГО СВІТУ

*Матеріали
наукового симпозіуму
з міжнародною участю
19 травня 2017 року*

За редакцією **О. І. Павлова**

Одеса
«Астропринт»
2017

- A28 **Адаптивні стратегії розвитку підприємств харчової промисловості в умовах мінливого світу : матеріали наукового симпозиуму з міжнародною участю (19 травня 2017 р., м. Одеса) / Наукова школа «Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності» ; за ред. О. І. Павлова ; Одеська національна академія харчових технологій. — Одеса : Астропринт, 2017. — 232 с.**
ISBN 978–966–927–252–2

У збірнику подано тексти доповідей учасників наукового симпозиуму, які представляють науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади України та зарубіжних країн. У них обґрунтовано теоретичні та методологічні засади, інструменти, механізми та напрями стратегічного управління сталим та безпечним розвитком підприємств харчової промисловості в умовах мінливого середовища господарювання.

Видання розраховане на наукових співробітників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, економістів, менеджерів, маркетингологів та інших фахівців галузі харчової промисловості.

УДК 338.439(063)

ISBN 978–966–927–252–2

© Одеська національна академія
харчових технологій, 2017

Павлов О. І. ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	11
--	----

Тематичний напрям 1

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Андрєєва Н. М., Зінковська Д. В.

Маркетингова діагностика експортного потенціалу підприємств агропродовольчої сфери як інструмент прийняття стратегічних рішень	13
--	----

Антоненко М. Н.

Новая политическая идеология эволюции предприятий АПК Беларуси	18
--	----

Дідух С. М.

Основні принципи і напрями розвитку агропродовольчої сфери України	23
--	----

Коваленко О. В.

Щодо стратегічних пріоритетів державної продовольчої політики в умовах сьогочасних викликів	26
---	----

Крисанов Д. Ф.

Теоретичні засади і прикладні аспекти формування європейської моделі харчової безпеки в аграрному секторі економіки України	30
---	----

Кулаковська Т. А.

Системний підхід до регулювання сталого та збалансованого розвитку агропродовольчої сфери України	47
---	----

Пармакли Д. М., Дудогло Т. Д.

Примеры графического метода исследований в экономике ...	52
--	----

Іртищева І. О.

Еколого-економічні проблеми використання води
в харчовій промисловості 215

Мартинюк О. М.

Адаптивний механізм екологізації інноваційної діяльності
підприємств агропродовольчої сфери України: стратегічні
та проблемні питання впровадження 218

Меглей В. І.

Екологічні складові якості агропродовольчої продукції 222

Щурик М. В.

Екологічні пріоритети підприємств харчової промисловості
в агропромисловому комплексі 226

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні друзі!

Проведення нашого наукового симпозіуму співпало у часі зі знаменними подіями — 115-ю річницею Одеської національної академії харчових технологій та п'ятиріччям з утворення Навчально-наукового інституту прикладної економіки та менеджменту імені Г. Е. Вейнштейна (ННІПЕтаМ) й наукової школи «Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності».

За останні п'ять років в рамках тематики наукової школи підготовлено та захищено 4 докторських (2 було підготовлено на кафедрі економіки промисловості, а захищено на створеній на її базі кафедрі управління бізнесом; по 1 — на кафедрах менеджменту і логістики та маркетингу, підприємництва і торгівлі) та 17 кандидатських (по 5 — на кафедрах економіки промисловості, менеджменту і логістики, обліку і аудиту, 2 — на кафедрі маркетингу, підприємництва і торгівлі) дисертацій. За участю викладачів, докторантів, аспірантів, студентів академії, вітчизняних та зарубіжних науковців видано 16 колективних (6 — на кафедрі менеджменту і логістики, по 5 — на кафедрах обліку і аудиту та економіки промисловості, 1 — на кафедрі маркетингу, підприємництва і торгівлі) та 7 індивідуальних (6 — на кафедрі економіки промисловості, 1 — на кафедрі менеджменту і логістики) монографій. З 2012 року проведено 4 міжнародних науково-практичних конференцій, а також наукові конференція, симпозіум, семінар, 4 колоквиуми з міжнародною участю. За підсумками їх роботи видано 1 монографію та 10 збірників тез доповідей.

В нашому науковому симпозіумі взяли участь наукові співробітники, викладачі, докторанти, аспіранти, студенти, державні службовці чотирьох зарубіжних країн та десяти міст України, які представляють Державну установу «Інститут економіки та прогнозування» НАН

України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Інститут продовольчих ресурсів НААН, вищі навчальні заклади нашої країни, органи державної влади.

Наша діяльність в рамках тематичної спрямованості наукової школи є свідченням її користі для науки та чималого значення для вітчизняної практики господарювання.

Бажаю усім подальшої плідної роботи, творчості та натхнення.

З найкращими побажаннями
керівник наукової школи, завідувач
кафедри економіки промисловості ОНАХТ,
перший директор ННІПЕтаМ,
доктор економічних наук, професор
Павлов Олександр Іванович

Тематичний напрям 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Н. М. Андрєєва

*д-р екон. наук; головний науковий співробітник Інституту проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса, Україна*

Д. В. Зіньковська

*аспірантка кафедри маркетингу Одеського національного економічного
університету, м. Одеса, Україна*

МАРКЕТИНГОВА ДІАГНОСТИКА ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ

Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується посиленням ролі процесів інтеграції, глобалізації, соціалізації, інформатизації та екологізації виробництва. Це призводить до того, що ключовим вектором розвитку вітчизняних підприємств стає зовнішньоекономічна діяльність. Від можливостей підприємств до участі у міжнародній економічній співпраці залежить динаміка розвитку економіки України в цілому. Цей принцип є актуальним для усіх галузей економіки, проте доцільним є виділення провідної, стратегічної галузі, зрушення у якій сприятимуть розвитку і суміжних сфер. Такою галуззю може бути агропромисловий комплекс економіки України. Продукція, що випускається підприємствами агропродовольчої сфери, користується попитом серед споживачів на міжнародному ринку. Зробити такий висновок можливо після аналізу показників структури експорту та імпорту. Частка експорту продукції агропромислового комплексу України за період з 2006 по 2015 роки зросла з 11,86 % до 38,19 %, тобто більше ніж у 3 рази. В той час як імпорт зріс за той самий період із 7 % до 9,3 % [1, с. 7].

Саме тому більшого значення набуває вивчення поняття експортного потенціалу підприємства, інструментарію його дослідження та оцінки, а також методів керування ним. На нашу думку, ефективними

В. І. Меглей

*аспірант кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна*

ЕКОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ЯКОСТІ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

Харчова промисловість, як відомо, безпосередньо пов'язана з аграрним сектором як виробником сировини сільськогосподарського походження, яка потребує подальшої переробки. Мислений і однозначний теоретично, наявність і неминучість якого не викликає сумнівів, на практиці цей зв'язок не такий однозначний, адже базується на технологічних, а також організаційних та економічних елементах виробничого процесу ланцюгово-послідовного характеру. Тож обіг продовольчої продукції, крім виробництва сільськогосподарської сировини та її переробки, доповнюється категоріями зберігання, пакування та реалізації. У цьому ланцюжку, який образно називають «від лану до столу», фінальною ланкою є кінцевий споживач (покупець), найбільшою мірою зацікавлений у якості та безпечності продовольчої продукції. Тож екологічній складовій аграрного виробництва належить вагомa роль, адже передумовою розвитку харчової промисловості України якраз і є потужний аграрний потенціал.

Розвиток аграрного сектора національної економіки визначається певним співвідношенням між ринковою самодостатністю господарюючих суб'єктів та обов'язковою формалізацією аграрних процесів, що, у свою чергу, відображається діяльністю значної кількості інститутів, задіяних у регулюванні відносин в аграрній сфері. Такий процес є необхідним з позицій сталого розвитку як сучасного курсу України, оскільки дозволяє, з одного боку, розвивати підприємницьку ініціативу на всіх рівнях аграрного господарювання, зокрема, у формі екологічно безпечного виробництва, що втілюється у високій якості процесів створення аграрних продуктів та екологічного відновлення використаних ресурсів, з іншого боку, дає можливості координувати взаємодії між первинною економічною доцільністю агровиробничої діяльності — одержанням прибутку та екологічним відтворенням територіально-виробничих комплексів на тривалий період часу, забезпечуючи їх відповідність сучасним цивілізаційним тенденціям до оновлення та іншими перспективними спрямуваннями агроєкологічного розвитку.

Формалізація аграрних процесів, зокрема, з позицій формування еколого-економічних взаємодій, реалізується на рівні комплексного нормативно-технічного регулювання — розвитку систем стандартизації, сертифікації за найбільш ефективними принципами й одночасної адаптації їх до існуючої системи аграрного господарювання та міжнародних вимог. Доцільність застосування останньої позиції на рівні України посилюється вступом країни до СОТ, підписанням угоди про асоціацію з ЄС та ін.

Державне регулювання розвитку аграрного сектора національної економіки за прогресивними екологічними принципами потребує оновлення методичних підходів до структури й діяльності відповідних інститутів, що дозволить сформулювати дієву технічну сферу, забезпечити механізми реалізації уніфікованих еколого-технічних норм, принципів, що відображатимуть найбільш дієві екологічні регламенти аграрного розвитку.

Наявна система технічного регулювання та її застосування на рівні вітчизняного аграрного сектора відображає вагомість інституціональної складової в економічному розвитку України. Це актуалізується в працях значної кількості вітчизняних науковців, зокрема, Р. Буряка, Ю. Лопатинського, І. Осадчої, О. Павлова, І. Тавлуй, Т. Шкабари та ін., які досліджують окремі економічні, екологічні й управлінські рішення щодо впровадження стандартів, технічних регламентів, у практику вітчизняного аграрного господарювання в цілому та за окремими виробничими напрямками або кінцевими результатами сільськогосподарської діяльності, пропонують механізми підвищення ступеня практичної дієвості системи технічного регулювання як на рівні аграрного сектора України, так і на рівні окремих аграрних підприємств, зокрема, у формі сертифікаційного підтвердження відповідності процесів та кінцевих результатів, що, як результат, позитивно відображається на якості сільськогосподарської сировинної продукції для харчової промисловості.

Необхідність запровадження нових підходів до стандартів якості аграрної продукції неодноразово зазначалася науковцями [1] та не втрачає актуальності і нині. Так, І. Тавлуй в своїх дослідженнях представляє перелік гармонізованих національних і міжнародних стандартів, необхідних для розроблення інтегрованої системи управління (ІСУ) в аграрних компаніях, визначає групи основних зацікавлених сторін сільськогосподарських виробників та проводить їх ранжування, розробляє метод пріоритетності міжнародних стандартів для

забезпечення сталого успіху аграрних підприємств з позицій задоволеності зацікавлених сторін, встановлює стандарти, що мають першочергову актуальність. Упровадження ІСУ на сільськогосподарських підприємствах забезпечить підвищення рентабельності для кожного учасника харчового ланцюга та соціально-економічні показники, що характеризують розвиток агропродовольчої сфери у цілому [2]. За своєю сутністю така позиція відображає цілий напрям пріоритетного розвитку аграрного сектора щодо структуризації відносин господарюючих суб'єктів агропродовольчого ланцюжка.

Продовженням зазначеного бачення є подальші дослідження Р. Буряка, який обґрунтовує необхідність впровадження систем менеджменту якості і екологічного менеджменту якості на засадах міжнародних стандартів ISO серій 9000 та 14000 на вітчизняних аграрних підприємствах, проводить детальний аналіз основних вимог та положень міжнародних стандартів ISO 9001, ISO 9004, ISO 14001, визначає зміст понять «система менеджменту якості аграрного підприємства», формує окремі методичні підходи до розробки та впровадження систем менеджменту якості на аграрних підприємствах [3]. Такі підходи суттєво підвищують статус екологічної компоненти аграрного розвитку.

І. Осадча конкретизує можливості застосування сучасних технічних регламентів, зокрема, розглядає питання стандартизації й нормування в сфері землеустрою, використання та охорони земель, пропонує поетапні процедури, які мають бути стандартизовані в Україні, зокрема, методи контролю, а також процедури оцінювання відповідності для досягнення критерію сталості. Автор розробляє також організаційно-економічний механізм формування системи стандартизації та нормування у сфері сталого аграрного землекористування. З цією метою, на думку дослідника, слід створити в Україні Технічний комітет «Землеустрій та стале землекористування», здійснити кодифікацію об'єктів стандартизації згідно з нормами чинного земельного законодавства та вимогами Міжнародного класифікатора стандартів, розробити програму стандартизації у сфері аграрного землекористування, провести визначення очікуваної еколого-економічної ефективності робіт зі стандартизації та провести інші необхідні процедури [4], що вважаємо актуальним.

Державне регулювання предмета дослідження відіграє визначальну роль, особливо в законодавчо-нормативній частині [5]. З ухваленням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів» [6], гармонізованого від-

повідно до законодавства та стандартів ЄС, запроваджуються нові принципи у реформуванні системи контролю безпечності харчових продуктів, включаючи принципи системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках (НАССР).

Водночас вчені продовжують дослідження у напрямі покращення якості агропродовольчої продукції, поєднуючи питання з екологічним розвитком сільських територій. Піонерським є дослідження О. Павлова [7], яке охоплює агроекономічні, фізиекономічні, соціоекономічні та руралістичні підходи, що дає змогу розширити предметне поле дослідження об'єкта, деталізувати та поглибити його властивості, риси і характеристики як поліфункціонального та різнопрофільного за своїм суспільним призначенням, визначає напрями подальших досліджень.

Отже, актуальним є пошук прогресивних методів вітчизняного аграрного виробництва та формування агропродовольчих відносин на засадах екологізації. Потребує кардинальних змін формалізація аграрних процесів, зокрема, з позицій системного управління розвитком аграрного сектора, що гармонійно поєднує як ринкові, так і інституціональні елементи, які слід доповнити регульованими складовими, зокрема, системою технічного регулювання (активним впровадженням екологічної стандартизації та сертифікації в сільському господарстві), що сприятиме формуванню нових еколого-економічних взаємодій та практичній реалізації у формі успішного агропродовольчого розвитку України.

Література

1. Лопатинський Ю. М. Перспективи формування нових стандартів якості аграрної продукції / Ю. М. Лопатинський, Т. Л. Шкабара // Наук. вісн. Чернівецького торгов.-екон. ін-ту КНТЕУ. Серія.: екон. науки. — 2003. — Вип. 2. — С. 239–250.
2. Тавлуй І. П. Використання міжнародних стандартів в агровиробництві [Електронний ресурс] / І. П. Тавлуй // Розвиток державної системи до-радництва та її освітніх програм. — Режим доступу: http://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/tavluj_0010.pdf
3. Буряк Р. І. Методи оцінки якості продукції підприємств АПК / Р. І. Буряк // Сучасне птахівництво. — 2010. — № 11. — С. 11–13.
4. Осадча І. М. Організаційно-економічний механізм формування галузевої системи стандартизації та нормування у сфері сталого аграрного землекористування / І. М. Осадча // Агросвіт. — 2010. — № 9. — С. 36–45.

5. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів [Електронний ресурс] : Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр>
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів [Електронний ресурс] : Закон України від 22.07.2014 № 1602-VII. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-18>
7. Павлов О. І. Агроекономічний, фізоекономічний, соціоекономічний та руралістичний підходи до дослідження сільських територій / О. І. Павлов // Економіка АПК. — 2016. — № 1 (255). — С. 56–63.

М. В. Щурик

д-р екон. наук, професор; завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету Короля Данила, м. Івано-Франківськ, Україна

ЕКОЛОГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВМУ КОМПЛЕКСІ

Запровадження ринково орієнтованої моделі в економічні процеси, пов'язані з подальшим розвитком підприємств харчової промисловості, значною мірою змінило модель і механізми пріоритетності. Передусім, це стосується аграрних підприємств, які займаються переробкою продукції, котра генерується сільським господарством. Йдеться про харчові підприємства, котрі організовують виробничий процес на сировині, що продукується рослинницькою й тваринницькою підгалузями сільського господарства. В першу чергу, це стосується овочів, фруктів, зернових і технічних культур, а також тваринницької продукції.

Ретроспективний аналіз досліджень багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних учених засвідчує, що успішна діяльність (фінансова, соціальна, екологічна) значною мірою залежить від злагодженості, співпраці між підприємствами переробки (покупці сільгосппродукції) і аграрними господарствами (виробники сільгосппродукції). Ринкова модель господарювання зробила цей взаємозв'язок деструктивним, хаотичним, непередбачуваним, безсистемним. В кінцевому рахунку втрачаються можливості перспектив розвитку підприємств-постачальників і підприємств переробки сільськогосподарської продукції. В результаті чого вітчизняний продовольчий ринок заповнюється продукцією підприємств харчової промисловості, що завозиться із-за меж України. В той же час світова кон'юнктура сприятливо склада-

ється для підвищення ролі аграрного сектора в структурній політиці України. Так, до 2030 року на світовому ринку попит на продовольство зросте на 30–40 % [4, с. 37]. Очевидним є те, що раніше напрацьований і розірваний взаємозв'язок між підприємствами харчової промисловості і сільськогосподарськими товаровиробниками потрібно відновити та сформувати на якісно нових засадах

Дослідження засвідчують, що успішність функціонування виробників і переробників сільськогосподарської продукції нині не визначається лише обсягами придбаного, переробленого та реалізованого товару. Йдеться про якісно нові структурні зрушення, котрі диктуються ринком кінцевої переробленої продукції. Передусім, це стосується чистоти, екології продукції переробки підприємств харчової промисловості. До речі, якість виробу на кінцевому етапі його споживання визначається екологічною складовою, котра залежить від фізичного, хімічного, біологічного складу сільськогосподарської продукції, котра реалізується підприємством харчової промисловості

Наповнення ринку сировини продукцією, переробка і споживання котрої не загрожує здоров'ю людини, як засвідчує досвід країн ЄС, часто здійснюється завдяки нарощуванню обсягів виробництва органічної аграрної продукції. Аналіз засвідчує, що з кожним роком продуценти сільськогосподарської продукції в Україні розширюють площі, призначені для вирощування екологічно безпечної сільськогосподарської сировини. З нарощуванням обсягів виробництва органічної сільськогосподарської сировини наступним логічним кроком є розвиток переробної галузі. Це природний і неминучий процес створення додаткової вартості в аграрному бізнесі та диверсифікації ризиків, у зв'язку зі збутом органічної продукції [5, 65].

Інтенсифікація розвитку виробництва органічної продукції та її переробка підприємствами харчової промисловості, котрі органічно входять до складу АПК, потребує, передусім, каталізувати обсяги фінансування заходів, спрямованих на поліпшення екології, маркетингової діяльності. Узгодження (приведення у відповідність) екологічних потреб і пропозицій, споживчих запитів і готовності товаровиробників вкладати кошти в екологізацію має реалізовуватись завдяки використанню адекватних ринкових механізмів [3, с. 60]

Йдеться про формування не адміністративних, а ринкових відносин між партнерами бізнесу, котрі організаційно пов'язані на ринку товарів, про нові пріоритети, які нині домінують у багатьох європейських країнах та залишаються недостатньо розвинутими в Україні.

Наукове видання

**АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ**

*Матеріали
наукового симпозиуму
з міжнародною участю
19 травня 2017 року*

Відповідальність за інформацію,
викладену в публікаціях, несуть автори

Українською та російською мовами

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*
Редактор *Н. Я. Рихтік*
Технічний редактор *М. М. Бушин*
Дизайнер обкладинки *В. І. Костецький*
Коректор *І. В. Шепельська*

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 13,49.
Тираж 300 прим. Зам. № 188 (42).

Видавництво і друкарня «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-07-95, 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua; www.stranichka.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.